

LR Tiesībsargs

Baznīcas iela 25

Rīgā, LV-1010

tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā, 2014. gada 31. janvārī

Nr.2014-1-44

Atbilde uz informācijas pieprasījumu par steidzami risināmām cilvēktiesību un labas pārvaldības problēmām

Biedrība „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”” (turpmāk – RC ZELDA) regulāri nodrošina iedzīvotājiem bezmaksas juridiskās konsultācijas par dažādiem jautājumiem, kas skar personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesību un interešu aizstāvību. 2013. gadā RC ZELDA sniegusi 668 konsultācijas 173 klientu lietās. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir strauji pieaugusi nepieciešamība pēc juridiskās palīdzības, jo 2012. gadā RC ZELDA sniedza 242 konsultācijas 90 klientu lietās. Lielākoties pēc palīdzības pie RC ZELDA vēršas pašas personas ar garīga rakstura traucējumiem (piemēram, 2013. gadā RC ZELDA palīdzību lūgušas 105 personas ar garīga rakstura traucējumiem un 32 personu ar garīga rakstura traucējumiem tuvinieki). Gada laikā mainījies arī aktuālāko jautājumu loks. Ja 2011. un 2012. gadā aktuālākie problēmjautājumi bija saistīti ar rīcībspējas ierobežošanu, personas ievietošanu psihoneiroloģiskajā slimnīcā bez piekrišanas un personas tiesībām uz taisnīgu tiesu, tad 2013. gadā RC ZELDA klientiem visaktuālākie bijuši ar rīcībspējas ierobežošanu saistītie jautājumi, un tiesību uz patstāvīgu dzīvi un iekļaušanu sabiedrībā īstenošana.

Aktuālās problēmas:

1. Rīcībspējas institūta jaunā regulējuma ieviešana praksē

Kopš 2013. gada sākuma RC ZELDA regulāri seko līdzi tiesu pasludinātajiem spriedumiem saistībā ar rīcībspējas ierobežošanu, atjaunošanu vai pārskatīšanu. Iepazīstoties ar pieejamo spriedumu rezultatīvo daļu, secināms, ka tiesas regulāri pieļauj dažāda veida kļūdas, nosakot personisko nemantisko tiesību ierobežojumus. Tas liecina par to, ka ir nepieciešams turpināt tiesnešu, prokuroru, advokātu, kā arī bāriņtiesu darbinieku apmācību, gan arī nepieciešama diskusija ar Tieslietu ministriju par jaunā regulējuma ieviešanas problēmām.

Pirms rīcībspējas institūta regulējuma pieņemšanas Ministru kabinets 2012. gada 10. aprīlī apstiprināja informatīvo ziņojumu, kurā minēta virkne likumu, kuri būs jāpārskata, lai saskaņotu tos ar jauno rīcībspējas tiesisko regulējumu. RC ZELDA uzskata, ka ir būtiski sekot līdzi šo likumu pārskatīšanai, lai novērstu iespējamās neatbilstības jaunajam regulējumam.

Piemēram, pašlaik Saeimā (atbildīgā Sociālo un darba lietu komisija) tiek skatīti grozījumi Seksuālās un reproduktīvās veselības likumā, kurā ietvertais regulējums attiecībā uz grūtniecības pārtraukšanu medicīnisku indikāciju dēļ personām ar ierobežotu rīcībspēju ir pretrunā ar jauno rīcībspējas tiesisko regulējumu.

RC ZELDA klienti, kuriem ir ierobežota rīcībspēja, saskārušies arī ar dažādu valsts iestāžu atteikumiem, liedzot personai īstenot savas personiskās nemantiskās tiesības. Piemēram, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde atteikusies pieņemt no personas ar ierobežotu rīcībspēju dokumentus pases izsniegšanai, Veselības un darbības ekspertīzes valsts ārstu komisija atteikusi personai pārskatīt invaliditātes statusu bez aizgādņa klātbūtnes, savukārt Nodarbinātības valsts aģentūra atteikusi personai iespēju reģistrēties par bezdarbnieku.

2. Tiesības uz patstāvīgu dzīvi sabiedrībā

Pēdējā gada laikā strauji pieaugusi personu ar garīga rakstura traucējumiem interese par iespējām dzīvo patstāvīgi, saņemot nepieciešamo atbalstu. Diemžēl no RC ZELDA klientu sūdzībām un no RC ZELDA 2012.-2013. gadā veiktā pētījuma¹ par sabiedrībā balstītu pakalpojumu pieejamību, secināms, ka daudzās pašvaldībās trūkst personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzībām atbilstošu sociālo pakalpojumu.

Turklāt vairums pašvaldību šobrīd nenodrošina iespēju saņemt palīdzību sociālā dzīvokļa īrei personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras atgriežas patstāvīgā dzīvē pēc institucionālās aprūpes. Arī vairākiem grupu dzīvokļos dzīvojošajiem RC ZELDA klientiem, kuri vēlas uzsākt patstāvīgu dzīvi, spēkā esošie pašvaldību saistošie noteikumi par tiesībām saņemt atbalstu sociālā mājokļa īrei liedz iespēju pretendēt uz sociālo dzīvokli.

3. Vecāku ar garīga rakstura traucējumiem tiesības audzināt bērnu (atbalsta trūkums)

Pēdējā gada laikā audzis arī sūdzību skaits par personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesībām audzināt bērnus. Savā praksē esam novērojuši bāriņtiesu tendenci izlemt par vecāku aprūpes tiesību atņemšanu un bērna ievietošanu audžuģimenē, tikai pamatojoties uz to, ka mātei ir konstatēta psihiska saslimšana, tā vietā, lai izvērtētu vai mātei nepieciešams kāds atbalsts. Uzskatām, ka situāciju varētu uzlabot efektīvāka bāriņtiesu metodiskā vadība un uzraudzība.

Šī gada pavasarī RC ZELDA ar Nīderlandes ekspertes palīdzību plāno organizēt semināru dažādām ieinteresētajām pusēm par iespējamajām atbalsta formām un metodēm bērnu audzināšanā vecākiem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi.

4. Attiecībā uz labas pārvaldības problēmām aicinām pievērst uzmanību Tiesībsarga biroja skatāmo lietu termiņiem. Lai gan esam pateicīgi par labo sadarbību, risinot mūsu klientu problēmas, diemžēl atsevišķās lietās lietas izskatīšana velkas ilgāk par pusotru gadu.

Būtu vēlama arī Tiesībsarga iepriekšējās stratēģijas īstenošanas izvērtēšana, iesaistot vērtēšanā arī nevalstiskās organizācijas.

Ar cieņu

Ieva Leimane-Veldmeijere

Resursu centra cilvēkiem ar garīgiem „ZELDA” direktore

I.Leimane-Veldmeijere
t. 67442828

¹ <http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/maket-latv-Lab4.pdf>